

FARG'ONA VODISI TO'G'RI QANOTLI HASHAROTLARINING TOG' VA TOG' OLDI HUDUDLARIDAGI FAUNASI

Usmonjonova Ozodaxon Komiljon qizi NamDU 3-kurs talabasi

To'g'rikanotli (Insecta: Orthoptera) hasharotlar deyarli barcha iqlim zonalrida, tropik va subtropiklardan tortib Garbiy Sibirni kengligiga qadar yashaydilar. Ba'zi turlari suv havzalari yaqinida zich o'tloqli tog'lar bilan qoplangan joylarda yashashni afzal ko'rishadi. Boshqa turlari cho'l va yarim cho'l xududlarida noyob butalar va o'tlar orasida yashaydi. So'ngi 50 yil ichida Vodiydagi to'g'rikanotlilar to'grisidagi asarlar nasr etlmadi, ammo Vodiy materiallari to'g'riqanotlilarni faunistik o'rganishda keng foydalaniladi. Shu bois, Vodiydagi to'g'rikanotlilarni o'rganishga bulgan kizikish yana oshdi [2; 230-b.]. Ammo Vodiyning tog' hududlari to'g'riqanotli hasharotlari turlarining soni, tarqalishi buyicha ma'lumotlar shu paitgacha tadqiq kilinmagan. Buning uchun O'zRFA Zoologiya Biologiya instituti. Biologiya fan.Doktori M.J. Medetov va biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) M. ^. Begjanovlar Fargona vodiysining tog' oldi, zich o'tlokli va quruq tog' etaklari to'g'rikanotli hasharotlar tur tarkibi, hududiy tarqalishi o'rganilgan. Tadkikot natijhalariga ko'ra Farg'ona vodiysining tog' va tog' etaklarida to'g'rikanotli hasharotlarning boy va noyob turli faunasi yashashi, ularning katta kismi periferik va mayda populyatsiyalaridan iboratligi kuzatildi. O'rganilayotgan hududda Temirchaklar katta oilasining 7 turi qayd etildi: *Tettigonia viridissima* L., *Platypleis intermedia* (Aud.-Serv.), *Conocephalus fuscus* Thunb., *Miramiola pusilla* (Mir.), *Decticus verrucivorus* (Lin.), *Decticus albifrons* F.U. Chirildoqlar katta oilasidan 2 tur: *Oecanthus turanicus* Uv., *Velarifictorus bolivari* (Uv.), X,kiy chigirtkalar katta oilasining *Pyrgomorphidae* oilasidan 1 tur: *Pyrgomorpha bispinosa deserti* B.-Bien., *Pamphagidae* oila: *Pemfagidae*: *russotszrtahis* (ta) *Pezotmethis ferghanensis* (Uv.), *Acrididae* oilasidan 34: *Conophyma semenovi* *semenovi* Zub., *Conophyma sokolovi decorum* Mistsh., *Anacridium aegyptium* (L.), *Calliptamus turanicus* Serg.Tarb, *Calliptamus italicus italicus cephalottamus* (*Calliptamus bar*) (*Calliptamus bar*), *coesyriensis carbonarius* Uv., *Heteracris adspersa* (Redt.), *Heteracris littoralis littoralis* Ramb., *Acrida oxycephala* (Rall.), *Truxalis eximia* Eichw., *Helioscirtusmoseri* Sauss., *Duroniellagracilis* Uv., *Asalassololiinus F. oxianus* Uv., *Aiolopus simulatrix* (F. Walk.), *Hilethera turanica* Uv., *Pyrgodera armata* F.d.W., *Oedipoda miniata miniata* (Pall.), *Oedipoda caerulescens* L., *Oedipoda fedtschenkoi fedtschenkoi* Sauss, S. *Sphingoderus carinatus* (Sauss.), *Ramburiella turcomana* (F.d.W.), *Dociostaurus* (s.str.) *tartarus* (Strshelk.), *Notostaurus albicornis* (Ev.), *Chorthippus* (G.) *apricarius* (Lin.), *Chorthippus* (s.str.), *Chorthippus* (s.karnatus), *Chostr. dihrus* (Ev.), *Glyptobothrus meridionalis* Mistsh., *Glyptobothrus*

biguttulus L., Bryodemella tuberculata tuberculata (Fabr.), Omocestus haemorrhoidalis haemorrhoidalis (Charp.), Epacromius tergestinus (Charp.) tur va kenja turlari keng tarqalgan. Olingan ma'lumotlarga ko'ra, to'g'riqanotlilarning 3 ta katta oila, 5 ta oilaga mansub 46 tur va kenja turlari Vodiyning tog' oldi va to'g'ridan-to'g'ri tarqalganligi aniklandi [1; 40-b.]. O'rganilgan turlardan, Aiolopus simulatrix (F. Walk.), Ramburiella turcomana (F.d.W.), Epacromius tergestinus (Charp.), kabi turlar faqat quruq (toshloq) keyin tarkalganlig kuzatildi. Oedipoda fedtschenkoi fedtschenkoi Sauss., Dociostaurus (s.str.) tartarus (Sthelk.), Notostaurus albicornis (Ev.), turlari tog' oldi hududda tarqalgan bo'lsa, zich o'tlokli hududda tarqalgan turlardan esa Miramiola pusilla (Mir.), Pech.Ug. sokolovi decorum Mistsh., Helioscirtus moseri Sauss., Chorthippus (G.) aricarius (Lin.), Glyptobothrus meridionalis Mistsh., Bryodemella tuberculata tuberculata (Fabr.), Omocestus haemorrhoidalis haemorrhoidalis (Chorthippus) Pyrgomorpha bispinosa deserti B-Bien., Anacridium aegyptium (L.), Calliptamus barbarus cephalotes (Costa), Duroniella gracilis Uv., Aiolopus thalassinus thalassinus F., Sphingoderus carinatus (Sauss.), barcha hududlarni tark etadi. Acrididae oilasiga mansub Conophyma semenovi semenovi Zub., Conophyma sokolovi decorum Mistsh., canotsiz turlardan ketadi. Yuqoridagi ma'lumotlardan xulosa shuki, O'zbekistonning Sharqiy qismi to'g'riqanotlilarning faunasi va ekologiyasining zamonaviy holatini o'rganish tadqiqot ishlarini davom ettirish maqsadga muvofik hisoblanib, nazariy va amaliy jihatdan muhim ahamiyatga egadir.

Foidalanilgan adabiyotlar

1. Begjanov M.K. Fargona vodiysi tuFrikanotli (Insecta, Orthoptera) hasharotlari faunasi va ekologiyasi. Muallifning qisqacha mazmuni. dis. ...biol.fan^B.-Nukus, 2020.-44b.
2. Medetov M.J. O'zbekiston arid hududlarining tuFrikanotli hasharotlari (Insecta: Orthoptera). - Diss. biol. muxlis. doctory O'zRFA Zoologiya instituti, Toshkent, 2018. -230 b.